

УДК 373.3.016:003

Фефілова Т.В., Маслова Н.В.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПИСЬМА ЛІВОРУКИХ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Статистика свідчить, що з кожним роком кількість ліворуких людей на земній кулі збільшується. За даними різних авторів, на сьогодні їхня частка складає від 2% до 8%. Майже в кожному класі початкової школи є такі діти [5, с.126].

Проблема ліворукості є однією з найменш досліджених та найскладніших для педагогів-практиків. Тривалий час вважалося, що дітей, які працюють лівою рукою активніше ніж правою, необхідно переучувати, керуючись при цьому загальними вимогами до навчально-виховного процесу. Але, переучуючи ліворуких дітей, педагоги зіткнулися із надзвичайними труднощами, наслідки яких, як правило, виявлялися і в подальшому житті таких дітей, оскільки вони переучувалися важко, без бажання, у них часто з'являлися невротичні реакції.

У Національній доктрині розвитку освіти України визначається, що основним завданням нової школи України ХХІ століття є формування культурної, гармонійно розвинутої особистості, здатної реалізувати свій інтелектуальний потенціал. Завдання школи полягає в тому, щоб надати дітям можливість пошуку своєї індивідуальності, розвитку особистості [4].

Сучасна педагогіка виділяє проблему навчання ліворуких дітей у школі як одну із актуальних. Хоча останніми роками школа відмовилася від практики переучування ліворуких дітей, це не вирішує проблему. І не тільки тому, що педагоги-практики зустрічаються з труднощами при навчанні ліворуких дітей (дзеркальне письмо, дисграфія, порушення фонематичного сприйняття), а й тому, що існують діти, у яких немає явних зовнішніх ознак лівшества.

Ліворукість – не забаганка, не дивацтво окремої людини й не порок розвитку, а трохи інша організація роботи півкуль головного мозку, коли домінує права (у правців – ліва) півкуля. Сьогодні про це знають, напевно, всі. Як і про те, що лівші досить часто відчують себе некомфортно серед праворуких.

В нашій країні двадцять років тому серед учнів першого класу налічувалося 3-4% ліворуких. Насправді їх було значно більше. Просто в

дитячому садочку до першого класу більшість дітей переучували на праворуких. Ще 2-3% „доучували” вчителі у школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна педагогіка видокремлює проблему навчання ліворуких дітей у школі та їх виховання у шкільному колективі й в родинах. На сьогодні цією проблемою займаються такі учені, як: А.П.Чупріков, М.М.Безруких, Т.А.Доброхотова, С.Спрінгер, Г.Дейч, М.Г.Князева, В.Ю.Вільдавський та ін. Ця проблема є однією із актуальних. Хоча останніми роками школа відмовилася від практики переучування ліворуких дітей, це не вирішує проблему.

Сучасні науковці та вчителі-практики розробляють методику навчання письма ліворуких з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей. Зокрема, методисти пропонують не навчати таких дітей письма до школи, оскільки в такому разі можна зіткнутися з моментами, що знижують рівень самооцінки [2, с. 39].

Формулювання цілей статті. Мета статті – показати ефективні форми роботи з ліворукими дітьми, які забезпечать покращення навчання дітей у школі, підготують їх до „дорослого” життя, допоможуть виявити неповторну індивідуальність дитини.

Завдання вчителів і батьків – створити максимально комфортні умови для навчання та виховання ліворукої дитини з метою збереження її здоров'я і реалізації її можливостей і здібностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Великий відсоток учителів зазначає, що в класах, де вони працюють, є ліворукі діти. Таким чином, зусилля психологів не проходять безслідно: в умовах сучасної школи майже не зустрічаються вчителі, які переучують ліворуку дитину, дедалі більша кількість батьків переконується у недоцільності й шкідливості такого переучування.

Проте виникла нова проблема, яку доводиться розв'язувати педагогам: ліворука дитина у праворукому колективі. Вчителю необхідно опанувати особливу методику навчання письма (як посадити учня за партою, як покласти зошит, підручник, як тримати ручку, щоб було зручно), вчити ліворуких дітей користуватися різноманітним обладнанням, під час роботи за комп'ютером по-особливому вчити користуватися мишею тощо. Крім того, ліворукі діти інколи відчувають і психологічні труднощі щодо взаємодії з праворукими однолітками (надмірну увагу щодо виконання письмових завдань, розміщення за партою).

У ліворуких дітей значно частіше, ніж у праворуких, фіксуються порушення почерку, дзеркальне письмо, неправильне написання літер тощо. Саме тому бажано, щоб батьки приходили на допомогу дитині. Вдома важливо спланувати і організувати діяльність дитини так, щоб вона усвідомлювала, що робить. При цьому важливим елементом відтворення літери повинно бути визначення траєкторії руху руки, точки його початку, напрямку руху.

У процесі вивчення кожного елемента літери не потрібно примушувати дитину самостійно шукати траєкторію руху, не можна діяти за принципом механічного копіювання. Важливо не лише роз'яснити, де починати, куди вести, де закінчувати, а й повторити цю інструкцію, щоб дитина змогла собі

подумки продиктувати її за потреби. Можна разом із дитиною виконати і прокоментувати траєкторію руху в повітрі. Крім того, доцільно проаналізувати, з яких частин складається літера, побачити кожну частину, визначити точку початку руху і його траєкторію [1, с. 101].

У першому класі, враховуючи підвищену емоційність і велику вразливість цих учнів, слід проводити навчання письма в доброзичливій атмосфері, чуйно ставитися до проблем лівші, відзначати їхні найменші успіхи. Якщо під час виконання графічних вправ ліворукі діти проявляють агресивну впертість, то краще переключити їхню увагу на інший вид роботи, наприклад, дидактичну гру, а не вимагати обов'язкового завершення письмового завдання.

Особливої уваги потребує формування в ліворуких дітей технічної навички письма. Так, у класі ці діти мають сидіти ближче до вікна, щоб від руки на зошит падала світліша тінь. Якщо за партою сидять двоє дітей, то лікоть руки, якою пише лівша, має розташовуватися з краю стола, а не в середині. Так учні не будуть заважати писати один одному. За наявності кількох ліворуких дітей у класі бажано саджати їх парами [5, с. 127].

Організуючи робочий простір ліворукої дитини, важливо знати й пам'ятати, що:

- при письмі та малюванні світло повинно падати з правого боку;
- обладнання, книжки та зошити мають знаходитися ліворуч;
- у зошити доцільно вкладати „промокальний” папір, щоб дитина могла класти його під ліву руку і не „розмазувати” рукою написане раніше.

Посадка під час письма. За правильної посадки ліворукі діти повинні сидіти прямо, не торкаючись грудьми столу. Ноги всією ступнею мають стояти на підлозі або підставці, голова трохи нахилена вправо або тримати голову прямо.

Положення зошита. Зошит лежить з нахилом вправо так, аби правий нижній кут сторінки був направлений до середини її грудей.

Положення рук, кисті руки та способи утримування ручки. Руки при письмі мають лежати на робочому столі так, щоб лікоть лівої руки трохи виходив за край столу і ліва рука вільно рухалась лінійкою зверху донизу, права ж лежала на столі і знизу притримувала б зошит. Кисть лівої руки більшою частиною долоні має бути повернена до поверхні столу. Точками опори для кисті слугують нігтьова фаланга дещо зігнутого мізинця та нижня частина долоні. Ручка кладеться на середній палець, на його верхню нігтьову частину. Нігтьова фаланга великого пальця притримує ручку, а вказівний палець легко кладеться зверху ручки на проміжок 1,5-2см від кульки та керує рухом пальців. У процесі письма триває рух зліва направо (напрямок ручки при письмі лівою рукою – вліво, а рух кисті і пальців – вправо).

Розрізняють три способи письма лівою рукою:

- Перший спосіб є дзеркальним відображенням „праворукого” письма. Таке положення руки значно утруднює процес навчання, оскільки всі зразки розміщуються зліва. А тому дитина не орієнтується на них. Доцільним для ліворуких дітей є розміщення зразків у рядку справа.

- Другий спосіб полягає у тому, що кисть лівої руки з ручкою розміщується над рядком. Цей спосіб дає дитині можливість орієнтуватися на поданий зразок чи написане раніше і зменшує кількість помилок під час письма. Саме до такого способу письма спонтанно й найбільш часто приходять діти-лівші.
- Під час письма третім способом кисть лівої руки з ручкою знаходиться під рядком. Такий спосіб вважається найбільш зручним, оскільки дитині не доводиться вивертати кисть руки, добре видно зразок. Однак, пишучи у такий спосіб, діти порушують вимоги „праворукої” каліграфії: букви не мають нахилу вправо, а навпаки, нахилені вліво [5, с. 127-128].

Очевидно, у цій ситуації до кожного випадку „ліворукого” написання варто підходити індивідуально й, головне, – дати дитині можливість обрати зручний для неї спосіб письма, максимально попередити виникнення мимовільних помилок.

Ліворукій дитині важко орієнтуватися в зошиті, в лінійці. Вона не може відразу визначити ту сторону, з якої потрібно починати писати, плутає напрямки. Ліва рука при письмі виконує рухи, симетричні рухам правої руки, тобто рухи при письмі справа наліво. Для ліворуких дітей в початковий період навчання письму необхідні вправи, які безпосередньо будуть готувати руку до роботи та орієнтації в лінійці.

У шестирічній ліворукої дитини слабо розвинені пальці руки, відсутня координація рухів, що утруднює точне відтворення букв і їх з'єднань за зразком. Для укріплення і розвитку руки та координації рухів у період навчання написанню цілих літер дітям можна запропонувати наступні вправи: застібання і розстібання гудзиків; зав'язування й розв'язування стрічок; перекладання дрібних іграшок трьома пальцями, які тримають ручку при письмі тощо.

Висновки. У школі в дитини формуються основні елементи провідної в цей період, навчальної діяльності, необхідні навчальні навички та вміння, розвиваються форми мислення, що забезпечують у подальшому засвоєння системи наукових знань. У цей період відбувається психологічна перебудова, яка вимагає від дитини не тільки значного розумового напруження, а й великої фізичної витривалості. Школяр характеризується домінуванням зовнішньої або практичної активності, причому сила цієї активності досить велика. У цьому віці починається усвідомлення себе як суб'єкта навчання.

Досвід багатьох країн світу, в яких ліворуких дітей не тільки не перенавчають, але і створюють усі умови для нормального існування, навчання, отримання професії, переконливо показав, що дбайливе ставлення до цих дітей сприятливо позначається на їх розвитку. У багатьох країнах є спеціальні магазини для ліворуких людей, де можна придбати ножі і ножиці, різні пристосування, спортивне приладдя, швейні машинки і навіть комп'ютери з клавіатурою, пристосованої для роботи ліворуких людей. Перевага руки враховується не тільки в дитинстві, ліворукий дорослий може отримати

практично будь-яку спеціальність, так як є верстати, пристрої і пристосування, призначені для ліворуких [3, с. 33].

У нас, на жаль, всього цього немає. Можливо, обмеження у виборі деяких професій і штовхає батьків на переучування своїх ліворуких дітей.

Щоб не помилитися в обраній педагогічній стратегії, бажано вчасно визначити, чи властиві малюкові ознаки ліворукості. Важливо знати це перед його приходом у школу.

Безсумнівно, ліворукість не можна вважати причиною порушень або відхилень у розвитку, причиною знижених інтелектуальних і фізичних можливостей. Очевидно й інше – переважне володіння рукою залежить не від бажання дитини або її впертості, а від особливої організації діяльності мозку, що визначає не тільки „провідну” руку, але й деякі особливості організації психічних функцій. Можна навчити ліворуку дитину працювати правою рукою, але не можна змінити її біологічну суть [2, с. 41].

Ще раз хотілося б зосередити увагу на тому, щоб з самого раннього періоду облаштувати соціальне середовище дитини з урахуванням його особливостей, оскільки сучасне шкільне навчання з великими труднощами орієнтується на таких дітей. Значну увагу, слід приділяти психологічній готовності дитини до прийняття себе таким, яким він є. Діти часто мають дискомфорт тому, що відчувають себе „не такими, як всі”. Вони іноді соромляться (особливо якщо вихователь чи вчитель роздратований їх „нестандартністю”), бояться зайвий раз проявити ініціативу, намагаються не висовуватися.

Малюкові треба пояснити з дитинства, що всі люди різні: у одних людей волосся темне, а в інших – руде, одні – високі, а інші – ні; у когось голос гучний, а у когось тихий. Іншими словами, на дуже простих і доступних прикладах треба привчати малюка до ідеї різноманітності світу. Якщо дитина буде впевнена, що ліворукість – це норма, що таких людей багато і вони так само успішні і щасливі, як і всі „інші”, їй не доведеться відчувати дискомфорт з такого незначного приводу.

Перспективою подальших наукових розробок може стати розробка удосконаленої технології навчання дитини із значеною особливістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомоллова Н. Особливості навчання письму ліворуких дітей / Н.Богомоллова // Студентський науковий вісник ТДПУ. – Тернопіль, 2004. – Вип. №9. – С. 100-102.
2. Зубік Н.В. Підготовка ліворукої дитини до навчання письма / Н.В.Зубік // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №16-18. – С. 38-53.
3. Лобода В.П. Ліворукість – не проблема / В.П.Лобода // Наука і суспільство. – 2002. – №9-10. – С. 32-33.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квіт. (№33). С.4-6.
5. Цєпова І.В. Готуємось до уроків навчання грамоти (письмо). 1 клас / І.В.Цєпова. – Х.:Вид-во «Ранок», 2008. – С. 126-129.

АНОТАЦІЯ

Фефілова Т.В., Маслова Н.В. Проблеми організації навчання письму ліворуких дітей. У статті розглядаються ефективні форми роботи з ліворукими дітьми, які забезпечать покращення навчання їх у школі, підготують їх до „дорослого” життя, допоможуть виявити неповторну індивідуальність дитини.

Ключові слова: *лівша, ліворукість, проблема навчання ліворуких дітей, переучування.*

АННОТАЦИЯ

Фефилова Т.В., Маслова Н.В. Проблемы организации обучения письму леворуких детей. В статье рассматриваются эффективные формы работы с леворукими детьми, которые помогут улучшить обучение их в школе, подготовят к «взрослой» жизни, помогут выявить индивидуальность ребенка.

Ключевые слова: *левша, леворукость, проблема обучения леворуких детей, переучивания.*

SUMMARY

Fefilova T.V., Maslova N.V. The problems of organization of teaching writing to left-handed children. The effective forms of work with left-handed children are considered in the article. These forms improve children's studying at school, prepare them to «adult» life, help to reveal the unique personality of the child.

Key words: *left-handed, left-handedness, the problem of teaching left-handed children, retraining.*